



# UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE

## Seminar mbi Zhvillimin e Qeverisjes së Mirë për Anëtarët e Asamblesë së Kosovës

12 - 16 Qershor , 2002

Warrenton, Virginia

### Raport i Ndihmësve Daniel Sewer dhe George Ward, USIP

30 anëtarë të Asamblesë së Kosovës (emërat e të cilëve janë të shënuar më poshtë) u takuan në Airlie House në Warrenton, Virxhinia, ku morrën pjesë në një seminar mbi zhvillimin e qeverisjes së mirë, nga data 12 - 16 Qershor, organizuar nga Instituti i Paqes i SHBA-së, me mbështetjen e Departamentit të Shtetit. Në këtë seminar morën pjesë ambasadori amerikan John Menzies, si dhe përfaqësues të UNMIK-ut, dhe të OSBE-së. Pjesëmarrësit përfaqësonin grupe të ndryshme nga shoqëria e Kosovës. Objektivat e këtij seminari ishin të nxitej mirëkuptimi dhe toleranca e ndërsjelltë të domosdoshme për një shoqëri demokratike; të praktikoheshin aftësitë praktike për menaxhimin dhe zgjidhjen e konflikteve; të përmirësohej qeverisja duke forcuar aftësitë për ndërtimin e koalicionit dhe konsensusin; të kuptuarit sa më të mirë të transparencës, dhënes së llogarisë dhe përgjegjësisë si bazë themelore për një qeverisje te mirë.

Pjesëmarrësit u takuan në grupe pune dhe arritën në një konsensus për çështje të rëndësishme:

### TE DREJTAT E NJERIUT, PERFSHIRE KTHIMI I REFUGJATEVE DHE PERSONAVE TE ZHVENDOSUR

Në të kaluarën në Kosovë, të drejtat e njeriut nuk janë respektuar, dhe sot ende ka probleme serioze. Të gjithë ranë dakord që UNMIK-u duhet të administrojë gjithë Kosovën në përputhshmëri me Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së.

Në të ardhmen, Kosova duhet të plotësojë standartet evropiane të të drejtave të njeriut, dhe asambleja do të aprovojë ligjet e domosdoshme, përfshirë ligjet që garantojnë të drejtat e bashkësive etnike serbe, turke, rome, boshnjake, ashkali dhe të tjera. Qytetarët e Kosovës duhet të trajtohen si individë dhe të drejtat e tyre themelore të njeriut duhet të mbrohen, përfshirë këtu lirinë e qarkullimit për të gjithë, mbrojen e pronës, barazinë përparrë ligjit, dhe kthimin e refugjatëve dhe personave të zhvendosur. Me mbështetjen e komunitetit ndërkombëtar, të gjithë qytetarët duhet të heqin dorë nga përdorimi i dhunës si mjet përrritjen e objektivave të tyre, të respektojne shtetin juridik dhe të përbushin obligimet e tyre qytetare. Të drejtat kulturore dhe bashkësitet etnike duhet të respektohen. Autoriteti i UNMIK-ut duhet të jetë i aplikueshëm në të gjithë territorin e Kosovës, strukturat paralele duhet të eliminohen ndërkohë që shërbimet u mundësohen të gjithë popullatës dhe të gjithë qytetaret duhet të pranojnë dokumentat e UNMIK-ut, duke përfshirë këtu edhe regjistrimin e mjetave të qarkullimit. Ata që kanë kryer krime lufte, pavarësisht nga përkatësia etnike, duhet të sillen përparrë drejtësisë, në Hagë apo diku tjetër. Anëtarët e asamblesë vendosën të përqëndrojnë vëmendjen në ndërmarrjen e hapave në këtë drejtim:

- Sapo te krijohet siguria, eliminimin e pikave të kontrollit nëpër enklava.



- Qarkullimin e lirë të gjithë qytetarëve nëpër të gjithë Kosovën.
- Sigurimin e mjeteve për transportimin e anëtarëve për në asamble, që nuk përfshijnë makina të blinduara ushtarake.
- Shërbim policor të Kosovës që meriton besimin e të gjithë grupeve etnike.
- Pranimin e dokumentave të UNMIK-ut nga autoritetet ligjore fjinje.
- Diskutimin në komision dhe aprovimin në asamble të një plani për kthimin e pjesëtarëve të zhvendosur dhe refugjatëve të të gjitha bashkësive etnike në shtëpitë e tyre anembanë Kosovës.
- Marrja në konsideratë nga kuvendet e komunave për lejimin e përdorimit të emërave të mëparshëm të qyteteve, rajoneve, fshatrave dhe rrugëve, përpos emërave të tanishëm.
- Ndalimi menjëhershëm i shkatërrimit të varrezave dhe objekteve fetare dhe kulturore.

Deputet shqiptare njohin përgjegjësine e tyre të veçantë për të siguruar se zëri i pakicave etnike dëgjohet dhe sinjalizuan vullnetin e tyre për të ri-integruar grupet e tjera në Kosovë. Deputetet serbë njohin faktin se disa serbë po ushtrojnë të drejtën e tyre për të shitur pronat në Kosovë dhe nuk do të kthehen, por kjo nuk duhet të lejohet nëse kryhet nën presion, dhe komuniteti ndërkombëtar nuk duhet të inkurajojë këtë prirje.

## ZHVILLIMI EKONOMIK

Pavarësisht nga arritjet e mëdha që nga viti 1999, zhvillimi i shpejtë ekonomik mbetet një prioritet i lartë për Kosovën.

Që nga fundi i konfliktit, 140,000 vënde të reja pune, dhe 18,000 ndërmarrje ekonomike janë hapur, kryesisht jashtë zonave serbe. 94% e buxhetit të parë të administratës së Kosovës financohet nga burime brenda Kosovës. Janë adoptuar standarte evropiane për bankat dhe biznese të tjera. Kosova ka një fuqi punëtore që është tejet e arsimuar dhe e motivuar.

Në të njëjtën kohë shumë ndërmarrje vazhdojnë të mbeten në duart e UNMIK-ut, nuk ka stimulime të mjaftueshme për investime, si dhe ligjet për ruajtjen e prona private nuk janë shumë adekuate. Institucionet ndërkombëtare, veçanërisht UNMIK-u, nuk kanë dhënë kontribut në shkallën e duhur për reformën ekonomike.

Anëtarët e asamblesë vendosën ta drejtojnë vëmendje e tyre në një të ardhme, në të cilën:

- Ekonomia do të dominohet nga një treg i lirë, kur të gjitha ndërmarrjet e kontrolluara nga qeveria duhet të privatizohen përvçe një numri të kufizuar ndërmarrjesh, atyre të infrastrukturës dhe shërbimeve.
- Janë harmonizuuar standartet me ato të tregëtisë dhe prodhimeve ndërkombëtare;
- Stimulimi, përfshirë këtu edhe rregullimi i lëvizjes së lirë të kapitalit, fuqisë punëtore dhe mallrave duhet të ekzistojë për investimet e huaja. I duhet kushtuar rëndësi vendosjes së rregullave për zonat pa taksa dhe me përparësi eksportuese.
- Një sistem takash, duhet të krijohet për të siguruar fondet për administratën e Kosovës, pa penguar kështu stimulimet për bisnes.
- Marrëveshjet liberale për tregti duhet të ekzistojnë si brenda rajonit ashtu edhe me zonat e tjera të Evropës



- Në nivelet e ulëta shkollore (ato fillore dhe të mesme) skuadrat sportive të përziera mbi baza etnike duhet të organizohen mbi baza rajonale. Komuniteti ndërkombëtar duhet të ofrojë arsimim për tolerancë, dhe mjetet elektronike duhet të përdoren për të përmirësuar komunikimin ndërmjet nxënësve të grupeve të ndryshme etnike.
- Shkollat serbe duhet të ofrojnë klasa në gjuhën shqipe mbi baza vullnetare. Po ashtu edhe shkollat shqipe duhet të ofrojnë klasa në gjuhën serbe mbi baza vullnetare. Të gjitha shkollat duhet të ofrojnë kurse në gjuhën angleze.
- Asambleja duhet të nxisë qeverinë e Kosovës të zhvillojë një proces ku grupe arsimtarësh të fillojnë ekzaminimin e planprogrameve në shkollat fillore dhe të mesme, për t'u siguruar që nuk nxitet urrejtja etnike.
- Bashkësia turke, rome dhe boshnjake, edhe pse janë një shembull pozitiv në arritjen e të drejtave nëpërmjet integrimit në institucionet e Kosovës kërkon nga Asambleja shtimin e përdorimit zyrtar të gjuhës së tyre, trajnim më të madh të mësuesve, dhe përmirësimin e kurseve në shqip.

Zyra amerikane në Prishtinë ftohet të ndihmojë fillimin e dialogut midis institacioneve arsimore në nivel universitar.

## MIREQENIA SOCIALE

Diskutime mbi çështjet që lidhen me mirëqenien sociale nxorën në pah një frymë befasuese të unanimitetit për diagnostifikimin e problemeve dhe trajtimin e tyre në të ardhmen. Diskutimet kryesisht u përqëndruan në tema si pensionet, papunësia, shëndeti dhe gjinitë.

Për momentin, 120,000 persona të moshes së pensionit, jetojnë pa pensione në Kosovë. 34,000 invalidë janë pa mjete jetese. Niveli i papunësisë është të paktën 65%. Maternitetet kanë mangësira të theksuara dhe mungesë fondesh. Megjithëse ligji e njeh barazinë gjinore, gratë përballen me vështirësi praktike në përpjekjet e tyre për të kontribuar në mënyrë të plotë në shoqerinë kosovare.

Në të ardhmen në të gjithë Kosovën e drejta për punë dhe për të zgjedhur i lirë vendin e punës duhet të gëzohet nga të gjithë mbi baza jo diskriminuese. Ka një domosdoshmëri të menjëhershme për të siguruar pagesat e ndihmës sociale për ata që kanë humbur vendet e punës dhe të ofrohet trajnim dhe arsimim për të aftësuar ata që duan të punojnë në të ardhmen

Përpjekjet për të përmirësuar pagesën e pensioneve meritojnë përparësi të lartë. Asambleja, institucionet e tjera kosovare si dhe UNMIK-u duhet të punojnë bashkërisht me mbështetje nga qeveria amerikane për të negociuar me Beogradin me qëllim që:

- T'u sigurohet qytetarëve të Kosovës shumat që u takojnë nga fondi qendror i pensioneve në Serbi.
- T'u kthehen qytetarëve të Kosovës fondet e humbura gjatë mbylljes së bankave në vitin 1990.
- 40% i të ardhurave të fituara gjatë privatizimit t'i kalohen fondit të pensioneve.
- Të kontrollohen me më efikasitet importi dhe shitja e mallrave si cigaret dhe karburantet, si dhe taksimi i këtyre mallrave.

Në fushën e kujdesit shëndetësore, përparësi duhet të kenë veprimet e nevojshme për të:

- Rehabilituar qendrat mjekësore të shkatërruara.



- Blerë pajisjet moderne.
- Financuar si duhet rrogat e punonjësve.
- Punësohen më shumë specialistë mjeksie.
- Krijohen arranzhmane për qasje ndaj ilaqeve të avancuara mjekësore.

Për të ndihmuar gratë të kapërcejnë vështirësite që ato hasin, anëtarët e asamblesë vendosën t'i jasin përparrësi projekteve të mëposhme:

- Modernizimi i infrastruktureve së çerdheve, objekteve parashkollore dhe shkollave.
- Zgjatja e kohës së pushimit të lindjes.
- Ndihma ndaj bashkëshortëve për vendimet rrith planifikimit të familjes.
- Sigurimi që gratë kanë qasje ndaj mundësive të gjithanshme të punësimit.

## PERMIRESIMI I PUNES SE ASAMBLESE SE KOSOVES

Etapa e parë e përpjekjeve të Asamblesë, të cilat janë përqëndruar në organizimin e brendshëm dhe zgjedhjen e një qeverie ka përfunduar. Anëtarët e Asamblesë përqëndrojnë vëmendjen e tyre tanë drejt etapës së dytë, kur Asambleja dhe Qeveria do të marrë kompetenca më të mëdha nga UNMIK-u dhe do të janë përgjegjëse për aftesitë e tyre qeverisëse. Asistenca e fuqishme e dhënë deri më tash prej OSCE-se, USAID-it dhe NDI-se, si dhe nga organizata të tjera duhet të vazhdojë. Etapa tjeter do të kerkojë renovime objektesh, përmirësimë në personelin ndihmës, të procedurave, si dhe përmirësimë te marrëdhënieve me UNMIK-un në përgjithësi dhe Përfaqësuesi Special i Sekretarit të Përgjithshëm (PSSG) në vecanti.

Asamblesë i nevojiten:

- Zyra, duke filluar së pari për kryetarët e komisioneve dhe kërët e grupeve të asamblesë, por edhe për të gjithë anëtarët e Asamblesë, veçanërisht për ata që momentalisht nuk jetojnë brenda Kosovës.
- Kompjutera, qasje për secilin në internet, adresa zyrtare emaili si dhe lidhje telefonike.
- Paga më të larta si dhe mjete financiare për transport dhe shpenzime zyrtare.
- Transportimi për në Asamble i të gjithë anëtarëve të Asamblesë nga e gjithë Kosova, duke mundësuar kështu udhëtimin në të njëjtën makinë, duke shtuar kështu sigurinë si dhe mundësitet për konsultime midis përfaqësimeve etnike.
- Proçesverbalet ose dokumentacionet me shkrim të mbledhjeve të Asamblesë.
- Lista me kontakt-informacionet për të gjithë anëtarët e Asamblesë
- Një vënd të sigurtë ku anëtarët e Asamblesë mund të takohen jo formalisht
- Zyrë personeli më të zgjeruar për Sekretariatin.
- Atmosferë e sigurtë për kthimin e anëtarëve të Asamblesë në shtëpitë e tyre.

Asamblesë i duhet ti priorizojë këto nevoja dhe të vendosë cilat do të përbushen ndërkohë që të kalohet në fazën e vetfinancimit.

Vërehet gjithashtu një nevojë për të përmirësuar raportimin, konsultimet, transparencën dhe bashkëpunimin midis UNMIK-ut dhe Asamblesë. Zyrtarët e UNMIK-ut, përfshirë ata të të gjitha shtyllave të administratës ndërkombtare, duhet të janë të gatshëm për t'u këshilluar me Asamblenë, përfshirë këtu kërët e komisioneve përkatëse, dhe të raportojë mbi planifikimin e tyre, sidomos për ato aspekte për të cilat shumë shpejt



do t'i kalohen kompetecat qeverisë. PSSP duhet të ketë në konnsideratë që të shoqërohet nëpër vizita nga zyrtare të Kosovës dhe anëtarë të Asamblesë nga bashkvsitv e ndryshme etnike kur ai të diskutojë për Kosoven përpara bashkësisë ndërkombëtare. Ai gjithashtu duhet të dalë përpara Asamblesë rregullisht.

## DIALOGU BRENDI SHOQERISE KOSOVARE

Anëtarët e Asamblesë ranë dakord se dialogu midis Asamblesë dhe grupeve të shoqërisë civile të Kosovës është element thelbësor për një qeverisje të mirë. Ata e vlerësojnë nxitjen e dialogut me zgjedhësit si një detyrë. Po aq i rëndësishëm është edhe zhvillimi i një kulture vibrante të organizatave civile, përfshirë këtu organet shumë etnike.

Deri më tash anëtarët e Asamblesë, për shkak të mungesës së infrastrukturës fizike dhe mjeteve financiare, janë të kufizuar për të organizuar një dialog sa më të plotë me zgjedhësit ashtu siç do të dëshirohej.

Megjithatë disa anëtarë kanë marrë nismën për t'u takuar me zgjedhësit, vetëm ose në grup, shpesh herë duke përdorur shtëpitë e tyre. Të gjithë anëtarët janë të vendosur të gjejnë mundësira për dialog me zgjedhësit personalisht ose nëpërmjet shtypit. Shtypi duhet konsideruar si partner në përpjekjet për dialog dhe jo si pengesë.

Anëtarët u pajtuan se organizataat jo qeveritare, si ato ndërkombëtare ashtu edhe ato të Kosovës kanë luajtur role të rëndësishme në përparimet që janë bëre gjatë viteve të fundit. Megjithatë, në të njëjtën kohë anëtarët nxorën në pah se me disa përashtime të pakta OJQ-të vendore vazhdojnë të veprojnë mbi baza etnike. Disa anëtarë shprehën pikëpamjen se ndihmat e OJQ-ve ndërkombëtare u zbehën paksa nga incidente të drejtimit të dobët dhe bashkëpunimit jo të plotë me grupet e Kosovës. Të gjithë anëtarët ranë dakort në favor të shtimit të numrit të OJQ-ve shumë etnike. Disa shembuj të organizatave të këtij lloji tashmë ekzistojne por në parim të gjitha OJQ-të duhet të jenë të hapura për anëtarësim nga të gjithë qytetarët e Kosovës. Një nga mënyrat se si mund të nxitet një veprim i tillë ëshë përmes miratimit të një ligji mbi OJQ-të.

Anëtarët e Asamblesë u pajtuan për domosdoshmërinë e zgjerimit të hapësirës për dialog shoqëror dhe për të punuar bashkërisht dhe me UNMIK-un për të shtuar transparencën e komunikimit midis Asamblesë dhe zgjedhësve. Ata ranë dakord se hapat ne vijim do të ishin konstruktive:

- Hapja në çdo komunë e një lokalë për takime midis anëtarëve të Asamblesë dhe zgjedhësve;
- Mbajtja e mbledhjeve të komisioneve të Asamblesë për të dëgjuar pikëpamjet e zgjedhësve mbi çështje të caktuara si në Prishtinë ashtu edhe nëpër lokalitete që do të ndikohen më së shumti me legjislacionet e propozuara;
- Krijimi nga ana e komisioneve parlamentare të komisioneve eksperite këshillëdhënëse mbi çështje të rëndësishme legislative me qëllim që të dëgjojen pikëpamjet e zgjedhësve dhe të shfrytëzohet ekspertiza e tyre; dhe
- Krijimi i mundësive përmes një fajje interneti të Asamblesë për dialog midis zgjedhësve dhe anëtarëve të Asamblesë.



# UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE

## Pjesmarrësit

Ms. Sabile Basha  
Mr. Arsim Bajrami  
Mr. Nexhat Daci  
Ms. Nergjivane Dauti  
Mr. Sokol Djordjević  
Ms. Zehra Elezi  
Mr. Alush Gashi  
Mr. Tomë Hajdaraj  
Mr. Sabri Hamiti  
Ms. Teutë Hadri  
Ms. Zylfije Hundozi  
Ms. Ljiljana Kenić  
Ms. Nekibe Kelmendi  
Mr. Agim Krasniqi  
Mr. Ismail Kurteshi  
Mr. Bajram Kosumi  
Mr. Bogoljub Milošević  
Mr. Naim Maloku  
Mr. Zylfi Merxha  
Mr. Randjel Nojkic  
Ms. Stojanka Petković  
Mr. Haki Shatri  
Ms. Edi Shukriu  
Ms. Exhlale Salihu  
Ms. Edita Tahiri  
Ms. Rada Trajković  
Ms. Cveta Vujičić  
Mr. Bajrush Xhemajli  
Mr. Mahir Yagcilar  
Mr. Lulzim Zeneli